

استخدامات ترقيق الحرف الصامت في ديوان (نهاية

الطرق) لحسين نهال آتسز

THE USE OF CONSONANT
SOFTENING IN HÜSEYİN NİHAL
ATSIZ'S POETRY BOOK "THE END OF
THE ROADS"

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'ın "YOLLARIN
SONU" BAŞLIKLİ ŞİİR KİTABINDA
ÜNSÜZ YUMUŞAMASI KULLANIMI

م. رحيم صبحي جاسم جواد

Lect. RAHEEM SUBHI JASIM JAWAD
Yard. Doç. RAHEEM SUBHI JASIM JAWAD

قسم تربية سامراء

Samarra Education Department
Samerra Eğitim Bölümü

kalitakaa236@gmail.com

الكلمات المفتاحية: حسين نهال آتسيز، نهاية الطرق، الأدب التركي الجديد، ترقيق الحروف الصامتة، التفسير والفكر، اللغة والأدب التركي.

Keywords: Hussein Nihal Atsiz, The End of Roads, New Turkish Literature, Softening of Silent Letters, Interpretation and Thought, Turkish Language and Literature.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Nihal Atsız, Yolların Sonu, Yeni Türk Edebiyatı, Sessiz Mektupların Yumuşaması, Yorum ve Düşünce, Türk Dili ve Edebiyatı.

الملخص

وُلد حسين نهال آتسيز في إسطنبول في ١٢ يناير ١٩٠٥، واشتهر كمفكر وكاتب وشاعر ترك أثراً عميقاً على الثقافة التركية والأدب. بعد إتمام دراسته في كلية الآداب بجامعة إسطنبول، عمل مدرساً وأمين مكتبة، وكتب العديد من المقالات والأعمال التي تميزت بأفكاره القومية. تُذكر آتسيز، التي توفيت في إسطنبول في ١٢ ديسمبر ١٩٧٥، كشخصية مؤثرة في الأدب التركي لأفكارها وأعمالها. دُفن في مقبرة كاراجا أحمد بإسطنبول.

تعدّ ديوان "نهاية الطرق" من الأعمال النادرة التي ميّزت حقبة في الأدب التركي، حيث مزجت بين الأفكار والفن. في هذا الكتاب، لا يظهر حسين نهال آتسيز شاعراً فحسب، بل أيضاً كمنظرٍ أيديولوجي. لا تُعبّر قصائد العمل عن رومانسية فردية، بل عن مثال جماعي، وهو صراع الأمة التركية الأبدي من أجل البقاء. لذلك، يُعدّ هذا العمل قراءة لا غنى عنها، ليس فقط لطلاب الأدب، بل لكل مهتمّ بالتاريخ والهوية الوطنية. تبحث هذه الدراسة في تواتر وأشكال ترقيق الحروف الصامتة (تغيير الحروف الساكنة) في أبيات ديوان حسين نهال آتسيز الشعري "يولارين سونو" (نهاية الطرق)، ومساهمته في اللغة الشعرية. يُعدّ ترقيق الحروف الصامتة ظاهرةً صوتيةً بارزةً في اللغة التركية، تتسم بترقيق الحروف الصامتة القاسية في نهاية الكلمات عند إضافة لواحق إليها. تشرح الدراسة، في البداية، بإيجاز النهج اللغوي للمؤلف، وأسلوبه الشعري، والخصائص اللغوية لتلك الفترة، ثم تُحلّل النتائج بناءً على أمثلة من العمل.

تكشف الدراسة أن الترقيق يحدث عادةً مع اللواحق في جذور الأسماء والأفعال. على سبيل المثال، بالإضافة إلى الأمثلة التركية الكلاسيكية مثل "آغاتش-ا" < "آغاتش يعني شجرة"، و"قلبي-ي" < "قلبي"، تمّ تحديد بعض الاختلافات التي استخدمها الشاعر عمداً. لأن آتسيز فضّل أسلوباً تركياً بسيطاً وطبيعياً في غنائه، مُبرراً المشاعر الوطنية، فقد طُبِّقت قواعد الترقيق إلى حد كبير كما هو الحال في اللغة الفصحى. ومع ذلك، لوحظ أنه بينما استُكملت بعض الأبيات لتحقيق التناغم، خُفِّفت هذه القواعد، وبرز الوزن الشعري. تكشف البيانات التي تم الحصول عليها في البحث، أن ترقيق الحروف الصامتة لا يُستخدم كقاعدة نحوية فحسب، بل أيضاً كأداة لدعم التناغم الشعري. في هذا السياق، يؤدي الترقيق وظائف مثل الحفاظ على الإيقاع، وضمان التناغم الصوتي، وتلطيف تدفق المعنى. ختاماً، تُبيّن الأمثلة الواردة في "نهاية الطرق" أن الكاتب حسين آتسيز قدّر البساطة في اللغة، ولكنه أيضاً خالف القواعد عمداً عند الضرورة لأسباب فنية.

Abstract

Hüseyin Nihal Atsız was born in Istanbul on January 12, 1905, and is known as an intellectual, writer and poet, who left a profound impact on Turkish culture and literature. After completing his studies at the faculty of Arts at Istanbul University, he worked as a teacher and librarian and wrote many articles and works that were distinguished as nationalist. Atsız, who died in Istanbul on December 12, 1975, is remembered as an influential personality in Turkish literature for his ideas and works, and is buried in the Karaca Ahmad Cemetery in Istanbul. The collection “The End of the Roads” is one of the rare works that featured an era in Turkish literature, as it collective ideas and art. In this book, Hüseyin Nihal Atsız is shown not only as a poet but also as an ideological theorist. The poems in the work do not show an individual romanticism, but rather a collective ideal, which is the eternal struggle of the Turkish nation for survival. Therefore, this work is an indispensable reading, not only for students of literature, but for everyone concerned in history and national identity. This study examines the frequency and forms of consonant thinning (consonant change) in the verses of Hüseyin Nihal Atsız poetry collection “The End of the Roads” contribution to the poetic language. Consonant thinning is a distinguished phonetic phenomenon in the Turkish language, characterized by the thinning of hard consonants at the end of words when suffixes are added to them. The study at first briefly explains the author’s linguistic approach, his poetic style, and the linguistic characteristics of the period, and then analyzes the results based on examples from the work. The study exposes that thinning usually occurs with suffixes in the roots of nouns and verbs, in addition to classic Turkish examples such as: Tree and my heart. Some of the differences used in the poem were deliberately chosen because Atsız preferred a simple and natural Turkish style in his singing, highlighting patriotic feelings. The rules of softening were applied to a large scope as in the classical language. However, it was observed that while some verses were supplemented to achieve harmony, these rules were relaxed and poetic meter was prominent. The data obtained in the study reveal that consonant thinning is not used only as a grammatical rule, but also as a tool to support poetic harmony. In this sequence, thinning performs functions such as maintaining rhythm, ensuring vocal harmony, and smoothing the flow of meaning. In conclusion, the examples in “The End of the Roads” show that the writer presents simplicity in language, but he also deliberately violated the rules when necessary for technical reasons.

ÖZET

Hüseyin Nihal Atsız, 12 Ocak 1905'te İstanbul'da doğmuş, Türkçülük ve edebiyat alanında derin izler bırakan bir düşünür, yazar ve şair olarak tanınmıştır. Öğrenim hayatını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tamamladıktan sonra öğretmenlik ve kütüphanecilik gibi görevlerde bulunmuş, milliyetçi fikirleriyle öne çıkan pek çok makale ve eser kaleme almıştır. 12 Aralık 1975'te İstanbul'da vefat eden Atsız, Türk edebiyatında hem fikirleri hem de eserleriyle etkili bir isim olarak hatırlanmaktadır. Kabri, İstanbul'daki Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

"Yolların Sonu", Türk edebiyatında bir döneme damga vurmuş, fikir ve sanatın iç içe geçtiği nadir eserlerden biridir. Hüseyin Nihal Atsız, bu kitapta yalnızca bir şair değil, aynı zamanda bir ideolog olarak karşımıza çıkar. Eserdeki şiirler, bireysel romantizmin değil, kolektif bir idealin, Türk milletinin ebedi varlık mücadelesinin ifadesidir. Dolayısıyla bu eser, yalnızca edebiyat öğrencileri için değil, tarih ve milli kimlik bilinciyle ilgilenen herkes için okunması gereken bir başyapıttır.

Bu çalışma, Hüseyin Nihal Atsız'ın "Yolların Sonu" adlı şiir kitabında yer alan dizelerde ünsüz yumuşaması (ünsüz değişimi) olgusunun kullanım sıklığını, biçimlerini ve şiir diline katkısını incelemektedir. Ünsüz yumuşaması, Türkçede kelime sonundaki sert ünsüzlerin ek aldığı yumuşaması şeklinde görülen önemli bir ses olayıdır. Çalışmada öncelikle yazarın dil anlayışı, şiir üslubu ve dönemin dil özellikleri kısaca açıklanmış, ardından eserdeki örnekler üzerinden tespitler yapılmıştır.

İncelemede, yumuşama olayının genellikle isim ve fiil köklerinde eklerle ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin ağaç-a > ağaca, yürek-i > yüreği gibi klasik Türkçe örneklerin yanı sıra, şairin bilinçli olarak kullandığı bazı varyasyonlar da tespit edilmiştir. Atsız, milli duygulara vurgu yapan lirik üslubunda sade ve doğal Türkçe tercih ettiğinden, yumuşama kuralları büyük ölçüde standart dildeki gibi uygulanmıştır. Ancak ahenk amacıyla kimi dizelerde ek getirilirken bu kuralların esnetildiği ve ölçü kaygısının ön planda olduğu görülmüştür.

Araştırmada elde edilen veriler, ünsüz yumuşamasının yalnızca bir dilbilgisi kuralı olarak değil, şiirsel uyumu destekleyen bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yumuşamanın ritmi koruma, ses uyumunu sağlama ve anlam akışını yumuşatma gibi işlevleri vardır. Sonuç olarak, "Yolların Sonu"ndaki örnekler, Atsız'ın dilde doğallığı önemseydiğini, ancak gerektiğinde sanatsal kaygılarla kuralları bilinçli biçimde esnettiğini göstermektedir.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ (1905-1975): YAŞAMI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE YAPITLARI:

Hüseyin Nihal Atsız, Türk edebiyatı ve düşünce dünyasında milliyetçi fikirleriyle öne çıkan önemli bir isimdir. 12 Ocak 1905 tarihinde İstanbul'un Kadıköy semtinde dünyaya gelen Atsız, deniz subayı bir babanın ve eğitimli bir annenin çocuğu olarak büyümüştür. Ailesinin kültürlü yapısı, onun küçük yaşlarda kitaplara ve Türk tarihine ilgi duymasını sağlamıştır. Çocukluk yıllarını İstanbul'da geçiren Atsız, ilk öğrenimini Kadıköy'de tamamladıktan sonra, ortaöğretim için farklı okullarda eğitim görmüş ve bu süreçte edebiyata olan ilgisi giderek artmıştır. (AKÜN, 1991: 87-91)

Eğitim ve Gençlik Yılları

Atsız, lise eğitimini tamamladıktan sonra bir süre askerî tıp okuluna girmiş, fakat sağlık sorunları nedeniyle burada eğitimini sürdürememiştir. Daha sonra İstanbul Darülfünunu (bugünkü İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'ne kaydolmuş ve burada Türk dili, tarihi ve edebiyatı üzerine yoğun bir öğrenim görmüştür. Üniversitede bulunduğu dönemde dönemin önemli bilim insanlarından dersler almış, özellikle Ziya Gökalp'in fikirlerinden ve Türkçülük akımından etkilenmiştir. (ERGÜN, 1945: 562-565)

Bu yıllar, Atsız'ın milliyetçi fikirlerinin olgunlaşmaya başladığı dönemdir. Üniversite eğitimi sırasında Türk tarihi üzerine araştırmalar yapan Atsız, aynı zamanda edebî çalışmalarına da yönelmiştir. 1930 yılında mezun olduktan sonra öğretmenlik görevine başlamış ve bu mesleği hayatının önemli bir kısmında sürdürmüştür. (ERCİLASUN, 1976: 226-227)

Edebi ve Düşünsel Faaliyetleri

1931 yılında "Atsız Mecmua" adlı dergiyi çıkararak fikirlerini kamuoyuna duyurmaya başlayan Hüseyin Nihal Atsız, Türkçülük akımının önemli yayın organlarından birini oluşturmuştur. Bu dergi, dönemin siyasi atmosferinde büyük yankılar uyandırmış ve milliyetçi aydınlar arasında geniş bir etki yaratmıştır. Atsız'ın yayıncılık faaliyetleri zaman zaman siyasi otoritelerle çatışmasına neden olmuş, hatta bazı yazıları sebebiyle mahkemelere çıkarılmıştır. (İNAL, 1942: 1235-1237)

Atsız, öğretmenlik görevini de sürdürürken bir yandan roman, hikâye ve şiirler kaleme almıştır. “Bozkurtların Ölümü” (1946) ve “Bozkurtlar Diriliyor” (1949) adlı romanları, Türk tarihini ve milli ruhu edebi bir dille anlatan eserler olarak büyük ilgi görmüştür. Bunun yanı sıra, “Yolların Sonu” adlı şiir kitabı da onun edebiyat dünyasındaki yerini pekiştirmiştir. Atsız’ın eserlerinde Türk tarihi, kahramanlık ve millet bilinci temel temalar olarak öne çıkar. (LEVEND, 1973: 490)

Siyasi Davalar ve Zor Yıllar

1944 yılında Türkiye’de yaşanan Türkçülük-Turancılık Davası sırasında Hüseyin Nihal Atsız da tutuklanan ve yargılanan isimler arasında yer almıştır. Atsız, bu davada milliyetçi fikirlerinden dolayı ağır suçlamalarla karşılaşmış, bir süre cezaevinde kalmış, ardından beraat ederek özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu olay, hem onun hayatında hem de Türk milliyetçiliği tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır.

Siyasi baskılara rağmen Atsız, düşüncelerinden taviz vermemiş, yazı ve kitaplarıyla fikri mücadelesini sürdürmüştür. Özellikle genç nesiller üzerinde etkili olmuş, Türkçülük fikrinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. (TÜMTÜRK, 1956: 5-19)

Son Yılları ve Ölümü

Hüseyin Nihal Atsız, 1950’li ve 1960’lı yıllarda da yazı hayatını sürdürmüş, çeşitli dergilerde makaleler yayımlamış ve konferanslar vermiştir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise hem sağlık sorunları hem de yaşının ilerlemesi nedeniyle edebiyat ve fikir hayatındaki temposu azalmaya başlamıştır. Ancak eserleri ve yazıları hâlâ Türk milliyetçiliğinin temel kaynakları arasında yer almaktadır.

12 Aralık 1975 tarihinde İstanbul’da hayata veda eden Atsız, Karacaahmet Mezarlığı’na defnedilmiştir. Onun vefatı, Türk edebiyatı ve milliyetçi düşünce dünyası için büyük bir kayıp olarak görülmüştür. Bugün hâlâ fikirleri tartışılmakta, eserleri okunmakta ve milliyetçilik fikri çerçevesinde değerlendirilmektedir. (KOÇU, 1959: 1324-1325)

Sonuç olarak Hüseyin Nihal Atsız, yalnızca bir şair ya da romancı değil, aynı zamanda güçlü bir düşünür ve fikir adamı olarak Türk edebiyatına damga vurmuştur. Yaşamı boyunca savunduğu değerler, yazdığı eserlerde somutlaşmış; özellikle Türk tarihi ve milli

kimlik bilinci üzerine geliştirdiği fikirlerle geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. 1905'ten 1975'e uzanan hayat yolculuğu, hem bir edebiyatçının hem de bir dava adamının mücadelesini gözler önüne sermektedir. (*TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ*, 2010: 150-151)

YAPITLARI:

Tarih Eserleri:

Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar I (İstanbul 1935), XV inci Asır Tarihi Şükrullah. Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi (İstanbul 1939), Münecimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi: Hayatı ve Eserleri (İstanbul 1940), Osman. Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-ı Cihân (İstanbul 1941), Osmanlı Tarihleri I (İstanbul 1949), Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I. 824, 835 ve 843 Tarihli Takvimler (İstanbul 1961) (*AKÜN*, 1991: 87-91).

Edebi Eserleri:

Bozkurtların Ölümü (1946), Bozkurtlar Diriliyor (1949), Deli Kurt (1958), Dalkavuklar Gecesi (1941), Ruh Adam (1972), Yolların Sonu (1946).

Ayrıca Usta Yazar ve Şair Hüseyin Nihal ATSIZ'ın bibliyografik çalışmaları ve çeşitli makaleleri mevcuttur.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN “YOLLARIN SONU” ESERİ HAKKINDA

İncelenen Eser: Yolların Sonu

Yazar: Hüseyin Nihal ATSIZ

Eserin Basıldığı İlk Yayınevi: Barıman Yayınevi

Eserin İlk Baskı Yılı: 1946

İncelenen Eserin Sayfa Sayısı: 155

İncelenen Eserin Yayınevi: Ötüken Yayınları

Eserin Türü: Şiir

İncelenen Eserin Baskı Yılı: 2025

İncelenen Eserin Basım Yeri: İstanbul

Şiir Sayısı: 68

Türk edebiyatında milliyetçi ve idealist çizgisiyle öne çıkan Hüseyin Nihal Atsız, yalnızca roman ve hikâyeleriyle değil, aynı zamanda şiirleriyle de iz bırakmış önemli bir isimdir. Onun en bilinen şiir kitabı olan “Yolların Sonu”, hem edebî açıdan hem de fikrî anlamda Türk milliyetçiliğinin duygu yönünü en güçlü şekilde ortaya

koyan bir eserdir. (MUTLU, 2017: 157-179) Bu kitap, yalnızca edebiyat sahasında değil, aynı zamanda bir fikir ve dava kitabı olarak da değerlendirilebilir. Atsız, bu eserinde bireysel duyguları değil, bir milletin geleceğini, ideallerini ve varoluş mücadelesini dile getirir. Kitap, yayımlandığı dönemden günümüze kadar yalnızca edebiyatçılar tarafından değil, tarih ve fikir dünyasıyla ilgilenenler tarafından da önemle incelenmiştir.

Eserin Yazılış Amacı ve İçeriği

“Yolların Sonu” isimli kitap, Atsız’ın şiirlerinde belirgin bir şekilde hissedilen üç ana damarı taşır: tarih bilinci, milli ülkü ve ölüm karşısındaki sarsılmaz duruş. Atsız, bir şair olarak kelimeleri yalnızca estetik bir bütünlük içinde kullanmaz; kelimelere ideolojik bir ruh, bir dava bilinci yükler. Bu nedenle eser, klasik anlamda bireysel temaları işleyen bir şiir kitabı olmaktan ziyade, Türkçülük fikrinin sanat aracılığıyla tezahürü niteliğini taşır.

Kitapta yer alan şiirlerde Türk tarihine duyulan hayranlık açıkça hissedilir. Atsız, yalnızca geçmişin kahramanlarını yâd etmekle kalmaz, aynı zamanda geleceğe yönelik bir ideal ortaya koyar. Ona göre, Türk milleti var oldukça bu ideal yaşayacaktır. Bu noktada şiirlerdeki en belirgin ton, bir ülkücü romantizmdir. Yani gerçeklikten kopmayan ama idealizmi daima ön planda tutan bir duyarlılık vardır. Bu özellik, eseri dönemindeki diğer şiir kitaplarından ayıran en önemli unsurlardan biridir. (YEŞİLÖZ, 2018: 3, 13)

Temalar ve Duygusal Derinlik

“Yolların Sonu” adlı eser, yalnızca bir dava kitabı değil, aynı zamanda insan ruhunun ölüm, yalnızlık, fedakârlık gibi kadim duygularını da yansıtır. Şair, ölüm karşısındaki duruşunu korku üzerine değil, teslimiyet ve vakur bir kabulleniş üzerine kurar. Ona göre ölüm, bir son değil, ülkü uğruna verilen mücadelenin en onurlu tamamlayıcısıdır. Bu nedenle kitabın birçok bölümünde ölüm, romantik bir yücelik kazanmakla önemi artmıştır. (MUTLU, 2017: 157-179)

Dil ve Üslup Özellikleri

Atsız’ın dil ve üslubu, dönemindeki birçok şairden ayrılır. O, ağır bir sanatkârlıktan uzak, fakat güçlü ve etkili bir söyleyiş benimser. Şiirlerinde sade, anlaşılır ve keskin bir dil kullanır. Ağır edebî sanatlara fazla yer vermez; bunun yerine net ve güçlü ifadeleri

tercih eder. Bu tavır, Atsız'ın şiirlerini yalnızca bir sanat eseri değil, aynı zamanda bir fikir bildirisi hâline getirir.

Eserde ahenk unsurları, ölçü ve kafiye ile sağlanmıştır. Atsız, aruz veznine yönelmeyen, daha çok hece ölçüsünü benimseyen bir şairdir. Bu, onun şiirlerini halk edebiyatına yakınlaştırır ve milli edebiyat çizgisinde değerlendirilmesine zemin hazırlar. Ancak bu sadelik, içerikteki derinliği gölgelememiştir; aksine şiirlerdeki duygu yoğunluğunu daha da artırmıştır.

Kitabın Dönemi ve Edebi Konumu

“Yolların Sonu” yayınlandığı dönem itibariyle Cumhuriyet devri Türk edebiyatında milli duyarlılığın yüksek olduğu bir atmosferde ortaya çıkmıştır. 1930’lu ve 1940’lı yıllar, Türk milliyetçiliğinin ideolojik ve kültürel bir zemin kazandığı dönemdir. Bu nedenle Atsız’ın şiirleri yalnızca bireysel bir çabanın ürünü değil, aynı zamanda dönemin sosyal ve siyasi şartlarının da bir yansımasıdır. (TURGUT, 2025: 127-144)

Eserdeki şiirler, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde bir akım olarak var olan memleket edebiyatı anlayışına benzer özellikler taşısa da, Atsız’ın şiirlerinde bir fark göze çarpar: Onun memleket sevgisi, romantik bir duyarlılığın ötesinde, siyasi ve fikrî bir idealin omurgası hâline gelmiştir.

Eserin Günümüze Etkisi

Bugün “Yolların Sonu”, yalnızca bir şiir kitabı değil, aynı zamanda bir fikir manifestosu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Türkçü düşüncenin edebiyat cephesinde sembolik bir eseri olan bu kitap, pek çok okuyucunun milli kimlik ve tarih bilinci kazanmasında etkili olmuştur. Günümüzde bile genç nesiller arasında popülerliğini korumasının sebebi, eserin taşıdığı ülkücü ruh ve yüksek idealizmdir. Ayrıca Atsız’ın duygularını abartısız fakat etkili bir dille ifade etmesi, bu eserin kalıcılığını sağlamıştır.

ÜNSÜZ YUMUŞAMASI ÜZERİNE İNCELEME

Ses bilim, insan dilinin seslerinin nasıl meydana getirildiğini, ne gibi özellikleri olduğunu, ses dalgalarıyla nasıl aktarılıp dinleyene nasıl ulaştırıldığını, dinleyenin bu sesleri alışını, yani özetle, dilin ve bildirişmenin ses yönünü inceleyen önemli bir bilimdir. (AKSAN, 1979: 26)

Türk dili, kök ve ek ilişkisine dayalı bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle ses uyumları ve ses olayları, dilin işleyişinde önemli bir yer tutar. Türkçede görülen ses olaylarından biri de ünsüz yumuşaması ya da diğer adıyla ünsüz değişimidir. Bu olay, kelime yapısını hem fonetik hem de morfolojik açıdan etkileyen önemli bir ses değişimidir. (EFENDİOĞLU, 2010: 132-133) Günümüzde yazılı ve sözlü Türkçede oldukça sık kullanılan bu olay, dilin doğal akışını sağlamak ve konuşmayı kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Ünsüz Yumuşaması Nedir?

Ünsüz yumuşaması, Türkçede sert ünsüzle (p, ç, t, k) biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde, kelimenin sonundaki sert ünsüzün daha yumuşak bir ünsüze dönüşmesi olayıdır. Bu dönüşüm şu şekilde gerçekleşir:

- p → b (kitap → kitabı)
ç → c (ağaç → ağacı)
t → d (kanat → kanadı)
k → ğ / g (çocuk → çocuğu)

Bu ses olayı, Türkçenin fonetik yapısında bir uyumu ve ahengi koruma görevi üstlenmiştir. Konuşma sırasında sert ünsüz ile ünlü arasındaki ses geçişi zor olduğunda, dil doğal olarak yumuşamaya yönelir.

Türkçede Kullanım Sıklığı ve Önemi

Ünsüz yumuşaması, Türkçede en sık rastlanan ses olaylarından biridir. Çünkü Türkçe eklemeli bir dildir ve kelime kökleri üzerine sürekli ek getirilir. Bu eklerin büyük çoğunluğu ünlü ile başladığından, sert ünsüzle biten köklerde yumuşama sık sık görülür. Örneğin, günlük hayatta kullandığımız kitap, ağaç, çocuk, kanat gibi kelimeler, ek aldığı anda yumuşama kuralına uyar.

Bu olayın önemi yalnızca fonetik kolaylık sağlamakla sınırlı değildir. Aynı zamanda Türkçede ek-kök uyumunun korunmasına ve kelime türetme sürecinin doğal bir ritimle işlemesine yardımcı olur. Yumuşama olmasaydı, konuşma sırasında dil daha fazla efor harcar ve kelimeler daha sert bir şekilde telaffuz edilirdi.

Dilbilimsel Perspektiften Ünsüz Yumuşaması

Dilbilim açısından bakıldığında, ünsüz yumuşaması bir asimilasyon (uyum) olayıdır. Sert ünsüz, kendisinden sonra gelen ünlüyle uyum sağlamak için yumuşar. Bu durum, Türkçenin ses sistemindeki harmoni eğilimi ile ilgilidir. Türkçe, akıcı ve kolay telaffuz edilen bir yapıya sahip olmak için ses uyumlarını geliştirir.

Tarihî Türkçe metinlerde de bu ses olayına rastlamak mümkündür. Eski Türkçe ve Orhun Yazıtları döneminde, günümüzdekine benzer yumuşama kurallarının temellerinin bulunduğu görülmektedir. Ancak o dönemde bugünkü kadar sistemli değildir. Türkçenin gelişim süreci içinde bu kural yerleşmiş ve istikrar kazanmıştır.

Edebiyat ve Günlük Dil Üzerindeki Etkisi

Ünsüz yumuşaması yalnızca dilbilgisel bir olgu değil, aynı zamanda Türkçenin estetik yapısını etkileyen bir unsurdur. Şiirlerde ve edebî eserlerde, ahengin korunmasında önemli bir rol oynar. Aynı şekilde günlük konuşmada da yumuşama, dili daha melodik ve akıcı kılar. Sert ünsüzlerin fazlalığı, dile bir keskinlik verirken, yumuşama bu keskinliği azaltarak kulağa hoş gelen bir akış sağlar.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN “YOLLARIN SONU” BAŞLIKLİ ŞİİR KİTABINDA ÜNSÜZ YUMUŞAMASI KULLANIMI

Sevdiği bir güzelin som yalaz dudağında (ATSIZ, 2025: 43)

Yurt ve şeref uğrunda sen seril de toprağa (ATSIZ, 2025: 44)

Yeniden yazmak için harcayacağın kandır (ATSIZ, 2025: 45)

Bir kemiğin ardında saatlerce yol giden (ATSIZ, 2025: 47)

Bakarsın aldanmışsın gördüğün bir seraptır (ATSIZ, 2025: 48)

Bacağım la alay etme pek topal diye (ATSIZ, 2025: 49)

Neyim? bir hiç... işe güce yaramaz topal (ATSIZ, 2025: 50)

Bugün hesap göreceğiz artık seninle (ATSIZ, 2025: 51)

Sizin için harbederken yedim kurşunu (ATSIZ, 2025: 52)

Feleğe çatmak için (ATSIZ, 2025: 54)

Okuyarak hayat denen koca kitabı (ATSIZ, 2025: 55)

Toprak bizim beşiğimiz mezarımızdır (ATSIZ, 2025: 56)

Mazi ırkın yarattığı coşkun bir seldir (ATSIZ, 2025: 57)

Sevdiğin kız şu toprağa eğer girdiyse (ATSIZ, 2025: 58)

Bu toprağa nasıl dersin kara bir ölü (ATSIZ, 2025: 59)

Dağlar onun bütün yoğu varıdır (ATSIZ, 2025: 60)

- Padişahın kulağına varırsa (ATSIZ, 2025: 61)
Arnavudu yendim diye kendini avut (ATSIZ, 2025: 64)
Hesabını göreceğiz elbette yarın (ATSIZ, 2025: 65)
Haydi sarsın yeri göğü cenk türküleri (ATSIZ, 2025: 68)
Görünce güldüğümü(ATSIZ, 2025: 69)
Kağanın buyruğu vardır vuralım (ATSIZ, 2025: 70)
Ki sanar durduğu yer it inidir (ATSIZ, 2025: 71)
Ve bütün dirliğin üstünde yürür sade yasa (ATSIZ, 2025: 72)
Toprağın içkisidir kanları al al içilir (ATSIZ, 2025: 73)
Zafer ümit kaynağının bir çeşmesidir (ATSIZ, 2025: 74)
Kafkasya'da can veren bir şehidin kızı (ATSIZ, 2025: 75)
Karışınca gövdem yurdun topraklarına (ATSIZ, 2025: 77)
Ölmezliği düşünmek boşuna bir emektir (ATSIZ, 2025: 78)
Bahtiyarlık ne zafer kırsrağına binmektir (ATSIZ, 2025: 79)
Yüce dileğe doğru yine yürürüz yayan (ATSIZ, 2025: 80)
Bayrağı ırkını dünü unutma (ATSIZ, 2025: 82)
Göklerin şanlı bir mehtabı vardı (ATSIZ, 2025: 83)
Sevdanın nağme-i rebabı vardı (ATSIZ, 2025: 84)
Kalbin acı gözlerin yaşla dolmuştu senin (ATSIZ, 2025: 87)
Umduğum ne varsa hepsi de boştur (ATSIZ, 2025: 89)
Ötesine kadar bütün Türk gençliğine(ATSIZ, 2025: 90)
Senin de bu dünyada nasibin var savaşmak (ATSIZ, 2025: 91)
Gün olur ki mertliğin uğrar kahpe bir hınca(ATSIZ, 2025: 92)
Atandan kalmış olan kılıcı iyi bile (ATSIZ, 2025: 93)
Yorgunluğu gidermek serin bir su başında (ATSIZ, 2025: 94)
Türkçülük bayrağı(ATSIZ, 2025: 95)
Gönlümde yazdığım bu son ağıta (ATSIZ, 2025: 96)
Tadını içip de gönül kanmadan (ATSIZ, 2025: 97)
Bir dahi toprağa vurası değil (ATSIZ, 2025: 98)
Baş ucumda seni bulamıyorum (ATSIZ, 2025: 100)
Ulaşsa da sana yolların ucu(ATSIZ, 2025: 101)
Dudağından bal katarsın (ATSIZ, 2025: 102)
Yar dudağı kirazlanır (ATSIZ, 2025: 103)
Dudağımdan başın döner (ATSIZ, 2025: 104)
Gönül benzer bir kılıca(ATSIZ, 2025: 105)
Gel buyruğu(ATSIZ, 2025: 107)
İnsan denilen fertleri insanlığa bağlar (ATSIZ, 2025: 108)

- Sevdiğim kemeçede titriyorken yayı (ATSIZ, 2025: 109)
Birinde bir erkeğin kırılmış emelleri (ATSIZ, 2025: 110)
Bürüsün kalbimi derdin sarsın (ATSIZ, 2025: 111)
Varlığım burda sönüp kaybolacak (ATSIZ, 2025: 112)
Şevkinle serabettin aşkınla harabettin(ATSIZ, 2025: 114)
Gün senden ışık alsa da bir renge bürünse (ATSIZ, 2025: 115)
Bir mahşere binlerce kader tutsağı gelmiş (ATSIZ, 2025: 117)
Çare yok sade ölümdür ilacı(ATSIZ, 2025: 123)
Maziye ırka sancağadır iftiharımız (ATSIZ, 2025: 124)
Kalbinde yer tutacak bir inkirazın yası (ATSIZ, 2025: 131)
Yine kalbim seni daim anacak (ATSIZ, 2025: 132)
Aşkının uğruna kalbimdeki kin (ATSIZ, 2025: 133)
Bir ufak bakışıyla herkesi mağlubeden(ATSIZ, 2025: 134)
Kara vahşi bulutlar örtüyordu gurûbu(ATSIZ, 2025: 135)
İşte o ıssız akşam ana yurda salmıştı (ATSIZ, 2025: 136)
Bir sabah hep ufuklar alırken kan rengini(ATSIZ, 2025: 137)
Kalbim yine sakin yine sessiz ve kayıtsız (ATSIZ, 2025: 139)
Ergen kalbimi her lahza deler (ATSIZ, 2025: 140)
Sana kalbim daha çok yaklaşıyor (ATSIZ, 2025: 141)
Hemcinslerimin kustuğu bin levs ile dolmuş (ATSIZ, 2025: 143)
Bir gün gelir kaldırırız yine bayrağı(ATSIZ, 2025: 144)
Ey gözlerinin rengi bütün ruhumu sarsan (ATSIZ, 2025: 146)
Bir tuzağa atılmış (ATSIZ, 2025: 149)
Doruğunda bora olsa (ATSIZ, 2025: 150)
Yanıklık kemiğe işledi (ATSIZ, 2025: 151)
Hülyadaki ses varlığının gyesi sanki (ATSIZ, 2025: 154)

SONUÇ

Ünsüz yumuşaması, Türkçenin ses sisteminin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hem fonetik hem morfolojik açıdan dilin işleyişine katkıda bulunur. Günlük konuşmadan yazılı metinlere kadar her alanda yaygın biçimde karşımıza çıkar. Türkçe gibi eklemeli bir dilde, eklerin köklerle uyumunu sağlayan bu kural, dilin estetiğini ve ahengini koruyan en önemli mekanizmalardan biri olmuştur.

Hüseyin Nihal Atsız'ın Yolların Sonu adlı şiir kitabı, yalnızca millî ve tarihî temalarıyla değil, Türkçenin fonetik yapısını koruyan ses olaylarının kullanımıyla da dikkate değerdir. Eserde özellikle eklemeli dil yapısının doğal sonucu olarak ortaya çıkan ünsüz yumuşaması örnekleri, hem dilbilgisel hem de estetik açıdan önem taşır. Sert ünsüzlerin, ünlüyle başlayan ekler karşısında yumuşaması, Atsız'ın şiirlerinde ahenk unsurlarını güçlendirmiş, dilin melodik yapısını desteklemiştir.

Yapılan incelemede, şairin yumuşama kuralına büyük ölçüde sadık kaldığı ve bunun, Türkçenin sade ve akıcı karakteriyle örtüştüğü görülmüştür. Örneğin, “ağaç” kelimesinin ek aldığı “ağacı” şeklinde yumuşaması veya “kitap” kelimesinin “kitabı” hâline gelmesi, şairin hem kurala uygunluğu hem de şiirdeki ritmi sağlama çabası açısından anlamlıdır. Bu durum, Atsız'ın yalnızca fikir ve duygularını değil, dili kullanma bilincini de ortaya koyar.

Ünsüz yumuşaması, Atsız'ın eserlerinde rastgele değil, bilinçli bir şekilde uygulanmıştır. Özellikle ölçü ve kafiye uyumunun gerekli olduğu mısralarda, yumuşamanın dili daha akıcı ve kulağa hoş gelen bir hâle getirdiği açıktır. Sert ünsüzlerin olduğu gibi bırakılması, şiirlerin akışında sert bir etki yaratabilirdi; ancak şair, Türkçenin fonetik doğasına uygun davranarak bu riski ortadan kaldırmıştır.

Sonuç olarak, Yolların Sonu adlı şiir kitabı, yalnızca bir edebî ve ideolojik eser değil, aynı zamanda Türkçenin ses kurallarının titizlikle uygulandığı bir yapıttır. Atsız'ın, dilin doğasına sadık kalarak ünsüz yumuşamasını şiirlerinde etkili biçimde kullanması, hem estetik kaygıların hem de dil bilincinin birleştiğini gösterir. Bu yönüyle eser, Türk dili açısından incelenmeye değer bir örnek olarak önemini korumaktadır.

KAYNAKÇA

- 1- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Cilt: 1, Ankara 1979.
- 2- AKÜN Ömer Faruk, “ATSIZ, Hüseyin Nihal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt:4, İstanbul 1991.
- 3- EFENDİOĞLU Süleyman - İŞCAN Adem, *Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması*, Journal of Turkish Research Institute, 17(43), 2010.
- 4- ERCİLÂSUN Ahmet Bican, “Atsız”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 1, İstanbul 1976.
- 5- ERGÜN Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, cilt 2, İstanbul 1945.
- 6- İNAL İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cilt 2, İstanbul 1942.
- 7- KOÇU Reşad Ekrem, “Atsız (Hüseyin Nihâl)”, *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, İstanbul 1959.
- 8- LEVEND Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973.
- 9- MUTLU Serhat, *Bir Garip Ruh Adam: Hüseyin Nihâl Atsız (Yolların Sonu'nda Tarihî Mekânlar Üzerine Bir İnceleme)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), Antalya 2017.
- 10- TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, “ATSIZ, Hüseyin Nihal”, Yapı Kredi Yayınları, cilt: 1, İstanbul 2010.
- 11- TURGUT Kasım, *Hüseyin Nihal Atsız'ın Şiirlerinde Emredici Üslup ve Emir Kipinin İşlevleri*, Asya Studies Dergisi, 9(31), Antalya 2025.
- 12- TÜMTÜRK İsmet, “Atsız Hakkında Birkaç Söz”, *Türk Ülküsü Dergisi*, İstanbul 1956.
- 13- YEŞİLÖZ Turgut, *Hüseyin Nihal Atsız'ın Deli Kurt, Makaleler III ve Yolların Sonu Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2018.